

4.12.2010 – 13.02.2011

Katarzyna Kozyra to najbardziej znana artystka polska ostatnich dwudziestu lat. Jej nazwisko stało się symbolem sztuki krytycznej, współczesności, ale też synonimem skandalu i niezrozumienia. *Piramida zwierząt* wprowadziła sztukę współczesną na główne sceny debaty publicznej, kiedy za sprawą medialnych manipulacji rozgorzała ogólnopolska dyskusja (z udziałem nie tylko krytyków, ale też przedstawiciele różnych środowisk) wokół pracy dyplomowej młodej artystki z pracowni Grzegorza Kowalskiego. Publiczność bądź to bezpośrednio (jako widzowie) bądź pośrednio (za sprawą mediów) od początku została wciągnięta w sferę dzieła i zarazem życia artystki. Są to bowiem w jej przypadku obszary nierozzerwalnie ze sobą połączone. Po prawie dwudziestu latach od debiutu Katarzyny Kozyry, w Zachęcie odbywa się jej wystawa monograficzna. Nie jest to jednak retrospektywa, choć widzowie zobaczą tu dawne i nowsze prace, m.in. *Piramidę zwierząt*, *Łażnię* i *Łażnię męską*, *Święto wiosny* oraz wybrane filmy z cyklu *W sztuce marzenia stają się rzeczywistością*. Jest to nowy etap w kolejnym projekcie artystki. Kozyra przygotowuje autobiograficzny film fabularny i poszukuje odtwórców roli siebie samej. Na wystawie prezentuje własne prace (ale także materiały archiwalne i filmy dokumentalne o sobie), w których pojawia się w różny sposób, tak by widz mógł śledzić jej kolejne przemiany i wcielenia: Kozyry – Olimpij; Kozyry – podglądaczki z *Łażni*; Kozyry ucharakteryzowanej na mężczyznę z *Łażni męskiej*; Kozyry animującej postacie ze *Święta wiosny*; Kozyry – uczestniczki medialnych gier w rolach diwy, madonny, gwiazdy pop w pracach z cyklu *W sztuce marzenia stają się rzeczywistością*. Kolejną część wystawy tworzy pokój castingowy, gdzie każdy chętny będzie mógł – na podstawie tego, co zobaczy na wystawie, ale także swoich wyobrażeń o Kozyrze – na chwilę wcielić się w nią, zinterpretować tę postać. Powstałe w ten sposób materiały pokazywane (za zgodą widza) w Zachęcie, będą dla artystki podstawą wyboru obsady do nowego filmu, a także inspiracją do scenariusza czy wręcz znalezienia nowego formatu dla projektu.

kurator Hanna Wróblewska

Wystawa dofinansowana ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wystawa zorganizowana we współpracy z Muzeum Narodowym w Krakowie, gdzie następnie będzie prezentowana od lutego do maja 2011 roku.

Katarzyna Kozyra, ur. w 1963 w Warszawie, mieszka w Berlinie i Warszawie. Rzeźbiarka, autorka wideoinstalacji, filmów, performansów i innych działań artystycznych, trudnych do formalnego zakwalifikowania. Jedna z najbardziej uznanych polskich artystek. Studiowała na Wydziale Rzeźby w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie pod kierunkiem profesora Grzegorza Kowalskiego. W swych pracach porusza najbardziej istotne problemy ludzkiego istnienia: tożsamości, przemijania i śmierci. Porusza się w obszarze kulturowych tabu związanych z cielesnością człowieka oraz stereotypów i zachowań zakodowanych w życiu społecznym. W każdej ze swych prac narusza je, wystawiając się na krytykę publiczności. Jej wideoinstalacja *Łażnia męska* otrzymała honorowe wyróżnienie na 48. Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Wenecji (1999).

Zachęta Narodowa
Galeria Sztuki
pl. Małachowskiego 3
00-916 Warszawa

tekst dostępny
na licencji
Creative Commons
Uznanie autorstwa
-Na tych samych
warunkach 3.0 Polska.
Treść licencji na stronie:
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode>
Opracowanie:
Anna Zdzieborska
Projekt graficzny:
Anna Piwowar

grupa 1

1

PIRAMIDA ZWIERZĄT

Przyjrzyjcie się rzeźbie Katarzyny Koziry *Piramida zwierząt*, która nawiązuje do baśni braci Grimm *O czterech muzykantach z Bremy*. Baśń opowiada o przygodach czterech zwierząt (osła, psa, kota i koguta), zmuszonych do ucieczki, ponieważ ich właściciele przeznaczyli je na śmierć. Z nadejściem nocy dotarli do samotnej chaty. Ustawili się pod oknem jedno na drugim i zobaczyły, że w środku uczują zbójnicy. Osioł zaczął wyć, pies szczekać, kot miauczeć, a kogut piąć. Wystraszeni rozbójnicy uciekli. Dzięki współpracy zwierzęta przechytrzyły ludzi i zamieszkały w ich chacie.

Co przedstawia rzeźba Katarzyny Koziry? W Bremie stoi rzeźba Gerharda Marcksa, przedstawiająca czterech muzykantów z baśni braci Grimm. Czym różnią się od siebie te prace?

2

Piramida zwierząt była pracą dyplomową Katarzyny Koziry obronioną w warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych w 1993 roku. Rzeźba wywołała głośną dyskusję w mediach. Przeważały w niej głosy napastliwe, atakujące autorkę bez wnikania w sens pracy. Przeczytajcie zamieszczone poniżej fragmenty artykułów prasowych i listów.

„Czy na tej drodze mamy wkrótce doczekać się wystawy abażurów z tatuowanej ludzkiej skóry?

Zakończenie listu Zarządu Głównego ZPAP do rektora ASP, 17.06.1993

„(...) do wykonania swoistej rzeźby studentka tej uczelni osobiście wybrała konia, psa, kota i koguta (chodziło o to, by były zdrowe i piękne – oszalała z chichotem w telewizji) i następnie zleciła ich zabicie”.

Maciej Rowiecki, *Nic nie usprawiedliwia mordowania zwierząt dla zabawy, nawet jeśli pretekstem jest usiłowanie bycia „artystą”*, „Życie Warszawy”, 17.08.1993

„Zastąpienie indolencji warsztatowej dreszczykiem, że oto oglądamy trupy prawdziwych zwierząt, wydaje mi się wyjątkowo parszywe. Nawet jednak, gdyby rezultat artystyczny był inny, protestuję przeciwko zabijaniu dla dekoracji (...)”.

Xymena Zaniewska-Chwedczuk, *Dyplom rzeźbiarza, czy raka? „Gazeta Wyborcza” 1993, nr 192 (18.08), s. 13*

Co było powodem pojawiających się w prasie ostrych wypowiedzi na temat tej pracy? Co zarzucano Katarzynie Kozyrze? Czy zgadzacie się z tymi oskarżeniami?

3

Gdzie wcześniej widzieliście wypchane zwierzęta? W jakim celu zostały w tych miejscach pokazane? Czy patrząc na nie Wy (lub inne osoby z Waszego otoczenia) byliście oburzeni, zniesmaczeni?

---

grupa 1

4 →

A teraz przeczytajcie fragment listu, jaki Katarzyna Kozyra napisała w reakcji na pojawiające się w prasie oskarżenia do redakcji „Gazety Wyborczej”.

„Szanowna Redakcjo,
(...) Razem z obiektem wykonanym z wypchanych skór konia, psa, kota i koguta prezentowany był komentarz, w którym przedstawiałam swoje motywacje, przebieg pracy i towarzyszące mi wątpliwości. (...) Tymczasem powiela się i publikuje różne kłamstwa, m.in. że zwierzęta hodowałam, dręczyłam i własnoręcznie uśmiercałam. To nieprawda. Podczas obrony zostało publicznie powiedziane, że skóra psa i kota została zdjęta ze zwierząt padłych, a skóra konia i koguta ze zwierząt przeznaczonych na ubój, które odkupiłam i które zostały uśpione. „Mordowanie” nastąpiło z przyczyn innych niż uszycie butów czy zjedzenie mięsa, co jest przekroczeniem norm, jakie uznaje się za obowiązujące i humanitarne. Zadawanie śmierci zwierzętom w sposób cywilizowany i przemysłowy odbywa się anonimowo i poza oczami późniejszych konsumentów. Odebranie życia zwierzęciu w sposób jawny i przez indywidualium – jest powodem oburzenia i napiętnowania. Świadomie wystawiłam się na tę próbę. Stokroć straszniejszą była obserwacja śmierci konia niż wszystkie inwektywy, które padły pod moim adresem. (...) Moja kompozycja jest o śmierci generalnie i o śmierci tych konkretnych czterech zwierząt. Nie robiłam tego „dla dreszczyku” i z powodu indolencji warsztatowej. Zrobiłam to z wewnętrznej potrzeby postawienia pytania: czy odczuwamy jeszcze obecność śmierci, jedząc kotlety, stosując kosmetyki lub używając innych produktów pochodzenia zwierzęcego – czy też została ona skutecznie zneutralizowana przez udomowionych przedstawicieli zwierząt, które na co dzień obdarzamy naszymi uczuciami?”

Katarzyna Kozyra, list do redakcji „Gazety Wyborczej”, 20.08.1993, za: *Katarzyna Kozyra. Casting*, katalog wystawy w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki, Warszawa 2010, s. 105.

Jakie przekłamania znalazły się w publikowanych wcześniej artykułach prasowych? Czy zmieniają one Wasz stosunek do tej pracy?

Na jakie problemy Katarzyna Kozyra zwraca uwagę w *Piramidzie zwierząt*?

Z czego może wynikać niezrozumienie pracy, a szerzej sztuki współczesnej przez społeczeństwo?

---

grupa 1

5

Piramida zwierząt zyskała spory rozgłos w prasie i telewizji, a Katarzyna Kozyra – miano pierwszej skandalistki polskich mediów. Kolejne prace okrzykiwano kolejnymi skandalami i przy okazji ich omawiania przypomniano zazwyczaj pracę dyplomową artystki.

Zastanówcie się, czym jest skandal?

Jaką rolę w wywoływaniu skandali w sztuce odgrywają media?

Co jest najczęstszym powodem skandali w sztuce? Jak myślicie, dlaczego?

Czy znacie jakieś przykłady tego typu skandali?

Jak myślicie, czy skandale w sztuce pojawiają się tylko w czasach nam współczesnych, czy zdarzały się również dawniej?

Jak sądzicie, czy artysta powinien mieć całkowitą swobodę wypowiedzi? A jeśli nie, to kto powinien określać, co można, a czego nie?

---

grupa 2

1 →

ŁAŻNIA

Obejrzyjcie instalację wideo pt. *Łaźnia*. Jakie uczucia wywołuje w Was ta praca? Zapiszcie wszystkie pierwsze myśli, skojarzenia, jakie Wam się nasuwają podczas oglądania filmu.

---

2 →

Podczas pobytu w Budapeszcie w 1997 roku Katarzyna Kozyra po raz pierwszy w życiu wybrała się do łaźni tureckiej. Pod wrażeniem tego miejsca wykonała pracę *Łaźnia*. Przeczytajcie fragment autobiografii artystki, w którym wspomina swoją wizytę w łaźni Király w Budapeszcie.

„Nigdy wcześniej nie byłam w takiej sytuacji... Nie wierzyłam własnym oczom! Starsze panie z włosami ukrytymi pod celofanowym czepkiem siedzące pośrodku głównego ośmiokątnego basenu z promieniami słońca wpadającymi przez świetliki w sklepieniu... i oświetlającymi niewielkie fragmenty ciemnego pozatym wnętrza! Było tu bardzo wilgotno, bardzo ciepło, bardzo dziwnie pachniało, od ścian odbijały się echem rozmowy (...). Gra światła była niewyobraźalnie piękna. (...) Byłam oszołomiona... nikt nie byłby w stanie wymyślić takiego miejsca i takich zachowań... NIGDY.

Katarzyna Kozyra. Casting, katalog wystawy w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki, Warszawa 2010, s. 105

Jakie uczucia towarzyszyły artystce podczas wizyty w łaźni?

---

3 →

Widok kąpiących się kobiet nasunął Katarzynie Kozyrze skojarzenia z malarstwem Rembrandta, Ingesa, Rubensa, Renoira czy Degasa. Akt kobiecy jest bowiem jednym z najpopularniejszych tematów w sztuce. Artystka w swoim filmie przywołała obraz Jeana-Auguste'a-Dominique'a Ingesa *Łaźnia turecka* (1862, Musée du Louvre, Paryż). Porównajcie film Kozyry z obrazem Ingesa. Jakie widzicie różnice w pokazaniu tego samego tematu, wyłączając technikę artystyczną (film/obraz)?

---

grupa 2

W jaki sposób Ingres malował swój obraz?

Jak zachowują się kobiety w obu pracach? Jakie przybierają pozy? Czy wiedzą, że są malowane/filmowane?

Opiszcie kobiety przedstawione w obydwu pracach. Czym się od siebie różnią?

3

Czym różni się akt od nagości? Które z niżej wymienionych określeń i sformułowań pasują do aktu, a które do nagości?

akt

nagość

naturalność, poza, swoboda, sztuczność, idealizacja, realizm

Praca pt. *Łaźnia* po raz pierwszy pokazana została w Zachęcie w 1997 roku i wywołała skandal szeroko opisany w prasie międzynarodowej. Jak myślicie, jakie były powody tego skandalu? Czy Was coś w tej pracy oburza? Jeśli tak, to co?

3

Przeczytajcie wybrane fragmenty recenzji, które pojawiły się w prasie po wernisażu wystawy i skonfrontujcie z własnymi odczuciami. Co było powodem oburzenia niektórych osób oglądających *Łaźnię*? Czy zgadzacie się ze zdaniem dziennikarzy?

„Któż może zagwarantować, że po obejrzeniu w Zachęcie kąpiących się kobiet w łaźni kolejny artysta (profesjonalny lub amator) nie postanowi pokazać publiczności scen z męskiej toalety, gabinetu stomatologa lub ginekologa, salonu masażu lub izby wytrzeźwień”.

Technokrata, „Przegląd Techniczny” 1997, nr 47

grupa 2

„W filmie tym, jak i w poprzednich pracach Koziry – choć może nie tak gwałtownie – dokonano jednak przekroczenia pewnych przyjętych powszechnie norm. Po pierwsze, sfilmowano dość intymne obrzędy, nie pytając nikogo o zdanie. A po drugie – co wydaje się jeszcze bardziej drastyczne – pokazano to, czego się zazwyczaj nie pokazuje, o czym wszyscy wiedzą, ale skrywają tę wiedzę lub odkładają ją na później. Jest to wiedza o zbliżającym się końcu i o tym, co go poprzedzi, a co w cywilizacji młodości i zdrowia jest wręcz nieprzyzwoite – o starości”.

Dorota Jarecka, *Łaźnia kobiet*, „Gazeta Wyborcza”, 10.09.1997

3

W filmie *Łaźnia* pokazany jest fragment obrazu Rembrandta pt. *Zuzanna i starcy*, nawiązującego do opowiedzianej w biblijnej Księdze Daniela historii Zuzanny, której podczas kąpieli przygląda się ukradkiem dwóch starców. Oglądając sceny z łaźni, nie tylko artystka, ale również i my stajemy się podglądaczami. Katarzyna Kozyra przekroczyła obowiązujące normy. Jakie są jeszcze momenty w życiu człowieka (poza wiążącymi się z pokazaniem nagości), których sfilmowanie ukrytą kamerą byłoby czymś nieetycznym, nieprzyzwoitym?

Podstawą obrazu *Zuzanna i starcy* stała się opowieść biblijna (Księga Daniela, 13) o pięknej i cnotliwej Zuzannie, żonie bogacza Joakima, którą dwaj starzy sędziowie, ukryci w zaroślach, podglądali podczas kąpieli. Kiedy Zuzanna zdecydowanie odrzuciła ich natarczywe zaloty, starcy w zemście oskarżyli ją przed tłumem o cudzołóstwo, tym samym skazując ją na śmierć. Jednak kobietę uratował prorok Daniel, który wznowił śledztwo. Pytając każdego z oskarżycieli oddzielnie, pod jakim drzewem widział Zuzannę z młodzieńcem, od razu dowiódł, na podstawie sprzecznych zeznań, że obaj kłamią. Starców stracono, Zuzannę uniewinniono. (Za: W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1998, s. 1343).

grupa 3

1 →

WIĘZY KRWI

Przyjrzyjcie się pracy Katarzyny Kozyry *Więzy krwi*, na którą składają się cztery wielkoformatowe fotografie barwne, przedstawiających nagie postacie kobiece na tle krzyża i półksiężyca. Modelkami są sama artystka i jej młodsza siostra, Ewa. Katarzyna Kozyra wykonała tę pracę w 1995 roku pod wpływem wydarzeń w byłej Jugosławii.

Przeczytajcie krótką informację o konfliktach w byłej Jugosławii i spróbujcie zinterpretować pracę. Zwróćcie uwagę na jej poszczególne elementy i zastanówcie się, jakie mają znaczenie, do czego się odnoszą, czy pomagają w zrozumieniu pracy. W szczególności spróbujcie zinterpretować kilka z nich:

- symbole wykorzystane przez artystkę (Do czego się odwołują? Jakie religie, organizacje używają tych znaków? Co oznaczają w tej pracy?)
- kolor (Czy w kontekście wydarzeń na Bałkanach nabiera dodatkowych znaczeń?)
- tytuł pracy

Po zakończeniu II wojny światowej powstała Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii, państwo o strukturze zróżnicowanej pod względem kultury, narodowości i religii obywateli. Na obszarze SFRJ żyło obok siebie aż sześć różnych grup narodowych i etnicznych: prawosławni Serbowie, Macedończycy i Czarnogórcy, wyznający religię katolicką Chorwaci i Słoweńcy oraz muzułmanie z terenów Bośni i z autonomicznych prowincji Kosowa i Wojwodiny.

Gdy w 1991 roku nastąpił rozpad Jugosławii, nacjonalistyczne i etniczne napięcia w byłych republikach kraju doprowadziły do wybuchu wielu konfliktów. Najbardziej krwawym spośród nich była wojna domowa w Bośni i Hercegowinie, która toczyła się w latach 1992–1995. Podczas niej miały miejsce liczne czystki etniczne (najstraszniejszą z nich była masakra w Srebrenicy), dochodziło do licznych aktów przemocy wobec ludności cywilnej. Wydarzenia te były tym bardziej dramatyczne, że w byłej Jugosławii przedstawiciele różnych narodowości i wyznawcy różnych religii nie izolowali się od siebie, a wręcz przeciwnie: mieszkali przy tej samej ulicy, uczyli się w jednej klasie, razem pracowali. Wojna zmusiła ich do określenia tożsamości i narodowości, co było często trudne i bolesne, ponieważ częstym zjawiskiem były małżeństwa mieszane. Przeciwno sobie walczyli sąsiedzi, członkowie jednej rodziny, osoby żyjące wcześniej w przyjaźni.

2 →

Jakie znaczenie ma przedstawienie w pracy nagich postaci kobiet? Co symbolizuje nagość? Zastanówcie się, w jakim stopniu wojna dotyczy kobiet, które nie biorą bezpośredniego udziału w walce. Na czym polega ich cierpienie?

Czy kalectwo jednej z modelek może nabrać dodatkowego znaczenia w kontekście wydarzeń wojennych?

---

grupa 3

3 →

Po raz pierwszy *Więzy krwi* prezentowane były na wystawie *Antyciała* w Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski w Warszawie w 1995 roku. W maju 1999 roku praca pojawiła się na billboardach w kilku największych miastach Polski, w ramach działalności Galerii Zewnętrznej AMS. Wskutek zmasowanych ataków ze strony osób publicznych i prywatnych, szefowie AMS podjęli decyzję o zaklejenie paskami białego papieru nagich postaci na plakacie.

Jak myślicie, co było szokującego w tej pracy? Czyje uczucia mogły zostać urażone? Kto mógł się poczuć dotknięty tego rodzaju przedstawieniem?

Przeczytajcie wybrane fragmenty artykułów prasowych i skonfrontujcie z własnymi odczuciami. Co było powodem oburzenia niektórych osób oglądających *Więzy krwi*? Czy zgadzacie się ze zdaniem protestujących?

„Zarząd Główny PCK [Polskiego Czerwonego Krzyża] zaprotestował przeciwko »nieuprawnionemu wykorzystaniu symboli Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w plakacie Katarzyny Kozry«. (...) Tymczasem wojewoda łódzki Michał Kasiński wystąpił do miejscowej prokuratury, by sprawdziła, czy »publikacja plakatu może stanowić znieważenie przedmiotu czci religijnej, jakim jest krzyż dla chrześcijan oraz półksiężyc dla wyznawców islamu«. Przeciwko rozmieszczeniu plakatów protestują dwaj ślący postowie AWS, Krzysztof Śmieja i Jerzy Polaczek”.

„Życie Warszawy”, 18.05.1999

„Mam przed sobą pismo od szczecińskiego posła Zbigniewa Szymańskiego, który informuje nas, że o sprawie został zaalarmowany przez swoich wyborców. Jego zdaniem »... Ekstrawaganckie połączenie chronionych prawnie symboli z ciałami nagich kobiet jest działaniem niedopuszczalnym i naruszającym uznane dobro wspólne. Karykaturalne potraktowanie symboli krzyża i półksiężyca wymierzone jest nie tylko w organizacje Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca, ale także narusza uczucia i prawa ludzi wierzących zarówno chrześcijan jak i muzułmanów oraz zasady tolerancji«.

Bogdan Bobolewski, „Głos Szczeciński”, 19.05.1999 (rozmowa z Lechoławem Olszewskim, współtwórcą AMS)

4 →

Zastanówcie się, dlaczego ta sama praca pokazana w galerii sztuki pozostaje bez echa, a umieszczona w przestrzeni publicznej wywołuje ogólnopolski skandal?

Nagie ciała kobiet lub mężczyzn pokazywane są często w reklamach, również tych w przestrzeni publicznej. Dlaczego nagie kalekie ciało wywołuje większy sprzeciw i oburzenie niż wyidealizowane ciało pięknej młodej kobiety?